

COVID-19 пандемияси шароитида гиёҳванд моддаларни истеъмом қилиш натижасида соғлигининг бузилишига дучор бўлган одамларни даволаш, парвариш ва реабилитация қилиш бўйича маслаҳатлар

Мамлакатлар ва ҳамжамиятларнинг соғлиқни сақлаш борасидаги хавфсизлигига қўшиладиган ҳисса

Коронавирус 2019 касаллиги (COVID-19), COVID-19 - бу Коронавирус 2 оғир ўткир респиратор синдроми (SARS-CoV-2) туфайли келиб чиққан нафас олиш касаллиги. Касаллик нафас олиш йўллари инфекцияси билан тавсифланиб, унинг аломатлари оддий шамоллаш/гриппга ўхшаш касалликдан бошлаб соғлиққа жиддий путур етказувчи тиббий касаллик аломатларини ўз ичига олади. Аломатлар одатда иситма, йўталиш, томоқ оғриғи ва нафас қисилишидан иборат. Мушаклардаги оғриқ ва чарчоқ каби аломатлар ҳақида ҳам хабар қилинмоқда.

2020 йил 11 март куни, Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти (ЖССТ) COVID-19 нинг ҳозирги вақтда тарқалишини пандемия деб эълон қилди¹. Гарчи COVID-19 касаллиги одатда енгил кечиб, ундан аксарият одамлар тезда тубаланишсада, бу маълум бир гуруҳлар, шу жумладан кекса одамлар ва иммунитетини паст бўлган ёки сурункали касаллик билан оғриган одамларда жуда жиддий тус олиши мумкин.

Ҳозирги COVID-19 каби пандемия ва соғлиқни сақлаш билан боғлиқ фавқуллодда вазиятлар кўплаб одамларнинг ҳаётига зомин бўлиши ва глобал иқтисодиёт ва умумий хавфсизлик ва барқарорликка қўшимча хавф туғдириши мумкин. Пандемия пайтида тиббий ёрдамдан доимий фойдаланиш, шу жумладан, гиёҳванд моддаларни истеъмом қилувчилар учун хизматлар ва гиёҳванд моддаларни истеъмом қилиш билан боғлиқ касалликларни даволаш нафақат аҳолининг соғлиғи, балки хавфсизлик ва барқарорлик учун катта аҳамиятга эга.

Гиёҳванд моддаларни истеъмом қилиш билан боғлиқ касалликлар кўпинча ОИВ/ОИТС, гепатитнинг "Б" ва/ёки "С" турлари ва сил, ўпка ёки юрак-қон томир касалликлари, инсульт, саратон ва бошқа жароҳат ва травма каби соматик бузилишлар билан бирга келади. Бундан ташқари, гиёҳванд моддаларни истеъмом қилиш билан касалланган одамлар, айниқса гиёҳванд моддаларни инъекция йўли билан қабул қилувчи шахсларнинг иммунитет тизими сусайиши мумкин. Ниҳоят, гиёҳвандлик ва гиёҳванд моддаларни истеъмом қилиш бузилиши билан боғлиқ стигма ва камситиш аксарият ҳолларда уй-жой, иш билан таъминлаш, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий ёрдам каби асосий манбалардан фойдаланиш имкониятларининг

чекланишига олиб келади. Ушбу барча сабабларга кўра, гиёҳванд моддаларни истеъмом қиладиган ва гиёҳванд моддаларни истеъмом қилиш билан касалланган одамларга ўзларини ҳимоя қилиш анча қийинлашади ва айниқса бундай шахслар COVID-19га чалиниш хавфи остида бўлиши мумкин.

Шу сабабли, гиёҳванд моддаларни истеъмом қилувчилар ва гиёҳванд моддаларни истеъмом қилиш билан боғлиқ касалликларга дучор бўлган одамлар учун тиббий ва ижтимоий хизматлардан етарли даражада фойдаланишнинг узлуксизлигини таъминлаш ва БМТ Гиёҳванд моддалар ва жиноятчилик бўйича бошқармаси ва ЖССТ томонидан 2020 йилда ишлаб чиқилган Гиёҳванд моддаларни истеъмом қилиш билан боғлиқ касалликларни даволаш бўйича халқаро стандартларда тавсифланганидек, зарур парваришнинг доимийлигини инқироз даврида ҳам имкон қадар кўпроқ даражада таъминлаш муҳимдир. Бу бирламчи поғонада хизматларни, шунингдек, бир қатор шароитларда психологик-ижтимоий ва фармакологик даволашни ўз ичига олади..

Бу, шунингдек, БМТга аъзо давлатларнинг 2030 йилгача бўлган давр учун қабул қилинган дастурида ҳеч кимни эсдан чиқармасдан ҳар бир кишининг соғлиғини сақлаш борасида ўз зиммаларига олган мажбуриятига мос келади ва БМТ Бош ассамблеясининг 2016 йилда бўлиб ўтган махсус сессиясининг дунёда гиёҳванд моддаларга қарши курашга бағишланган Яқуний хужжатида, инсонлар, уларнинг оилалари, жамиятнинг ҳимоясиз аъзолари, ҳамжамиятлар ва кенг маънода жамиятнинг саломатлик, хавфсизлик ва фаровонлигини ҳимоя қилиш зарурлиги таъкидланган.

Шу нуқтаи назардан, аъзо давлатлар ва гиёҳванд шахсларни даволаш, парвариш ва реабилитация қилиш тизимлари ва хизматларига қуйидаги муаммоларни ҳисобга олган ҳолда гиёҳванд моддаларни истеъмом қилувчиларга ва гиёҳванд моддаларни истеъмом қилиш билан касалланган одамларга парваришнинг узлуксизлигини таъминлаш режаларини ишлаб чиқиш тақлиф этилади.

¹<https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19--11-march-2020>

Хизматлар узлуксизлигини таъминлаш

Хаттоки ва айниқса инқироз даврида одамларнинг хизматлардан доимий равишда фойдаланиш имкониятларини таъминлаш; хизмат кўрсатиш узлуксизлигини таъминлаш режаларини ишлаб чиқиш, юқумли нафас йўллари касалликлари бўйича умумий тавсияларга риоя қилинаётганлигини ва COVID-19га чалинган беморлар учун махсус кўрсатмалар жорий қилинганлигини таъминлаш.

Хизмат кўрсатиш масканлари ходимлари ва беморларнинг хавфсизлигини таъминлаш

Одамлар билан яқин алоқада бўлиш ёки бошқа ҳар қандай гавжум жойларда юзага келадиган хатарларни минимал даражага тушириш мақсадида хизмат кўрсатишни ташкил қилиш зарурлиги масаласини кўриб чиқиш; масалан, амбулатория шароитида кутиш хоналари ва навбатларни қайта ташкил этиш керак, шу билан бирга стационар шароитда, даволанаётган одамлар орасида вирус тарқалишини камайтириш бўйича чоралар кўрилиши ва бунда парвариш қилишнинг узлуксизлигини таъминлаш керак. Ходимларни, шу жумладан ёрдамчи ишчи-мутахассисларни, COVID-19 профилактикаси борасида билим бериш ва уларни ҳимоя воситалари билан таъминлаш.

Хизмат кўрсатиш пунктлари хоналарида тозалик ва гигиена қоидаларига риоя қилинишини таъминлаш

ЖССТнинг кўрсатмаларига мувожаат қилинг, шу жумладан: мунтазам равишда дезинфекциялаш воситаси билан артиб ташланган юзалар ва нарсалар; хизмат кўрсатиш жойлар ходимлари ва зиёрат қилувчи шахсларнинг қўлларини мунтазам равишда ва кунт билан ювиш; муассасани санитария-гигиена воситалари ускуналари (диспенсерлар) билан таъминлаб, уларни кўриниб турган жойларида ўрнатиш; диспенсерларни мунтазам равишда тўлдириб туриш; қўл ювишни тарғиб қилувчи плакатларни осиб; хизмат кўрсатиш жойлар ходимлари ва зиёрат қилувчи шахсларнинг қўлларини совунлик сув билан ювишлари мумкин бўлган жойларга кира билишларини таъминлаш.

Одамларни ҳар қандай вазиятда ўзларини ҳимоя қилиш ҳақида маълумот ва воситалари билан таъминлаш

Одамларга ўзини ҳимоя қилиш усуллари ҳақида маълумот етказиш, шунингдек хизмат кўрсатиш жойлари билан алоқада бўлган одамларни вирусдан ҳимоя қилиш учун совун ва бошқа зарурий гигиеник воситалар билан таъминлаш тўғрисида маълумот олиш учун ЖССТ кўрсатмаларига мувожаат қилинг². Одамларни ўзлари ва бошқалар учун хавф-хатарлар тўғрисида тушунтириш бериб, иложи борича бир жойга йиғилмасликка ундаш. Ходимлар ва хизмат кўрсатиш жойлари билан алоқада бўлган одамлар билан, улар яшаётган муҳитда COVID-19 тарқала бошлаган ҳолларда, ҳатто енгил йўтали ёки паст даражали иситмаси (37,3 С ва ундан юқори) бўлган ҳар қандай шахснинг уйда қолиши зарурлиги борасида тушунтириш ишларини олиб бориш.

² <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public>

Бирламчи поғонада кўрсатиладиган хизматларнинг узлуксизлиги

Налоксонни опиоид дозасини ошириб юборилишининг гувоҳи бўлиш эҳтимоли юқори бўлган одамларга, шу жумладан опиоид истеъмол қилувчи шахсларга, улар билан мулоқот қилувчи ишчи-мутахассисларга ва опиоид дозаси оширилганида фавқулдда чоралар кўришда биринчи бўлиб ёрдамга келувчи шахсларга тарқатиш. Ишлатилган игналар алмашилишининг олдини олиш учун гиёҳванд моддаларни инъекция орқали қабул қилувчи одамларга тоза игналарни тарқатиш бўйича саъй-ҳаракатларни максимал даражада ошириш. Бошқа истеъмол қилувчилар томонидан ўзаро ёрдам кўрсатиш ишларини, шу жумладан, узокдан алоқа қилиш воситалари ёрдамида давом эттириш масаласини кўриб чиқиш.

Фармакология воситалари ёрдамида даволаш ишларининг узлуксизлиги

Барча дори-дармонлар билан таъминлашнинг узлуксизлигини, шу жумладан: ишлатилмаган дориларни қайта қабул қилиш, уйга етказиб бериш, уйга олиб кетиб ишлатиладиган дори-дармонлар, узайтирилган рецептлар ва узайтирилган дори воситаларни ёзиб бериш чораларини кўриб чиқиш.

- Муассасаларда налоксон мавжуд бўлиши ва у опиоид истеъмол қилувчи ва/ёки опиоидлар дозасини ошириб юборилишининг гувоҳи бўлиш эҳтимоли юқори бўлган одамларга берилиши керак.
- Метадон ва бупренорфин (шу жумладан мавжуд бўлса, тарқалиши узайтирилган бупренорфин) каби опиоид агонистлари ёрдамида амалга оширилаётган терапия борасида, дозаларни уйга олиб кетишга ҳаққи бўлган беморлар сонини ошириш ва уларга камида икки ҳафта давомида уй шароитида даволанишга етарли бўлган дозалар билан таъминлаш; кутиш вақтини камайтириш учун ҳар бир бемор учун дозани олдиндан тайёрлаш; ва хизматга мурожаат этадиган беморларнинг кунлик сонининг кам бўлишига эришиш учун дориларни олиб кетиш вақтини олдиндан белгилаш.
- Абстиненция синдроми муаммоси мавжуд бўлган ҳолларда, беморларнинг ёрдамчи дори-дармонлардан фойдалана олишларини таъминлаш.
- Симптоматик даволаш ва коморбид касалликларни даволаш учун дори-дармонларнинг фойдаланиш учун узлуксиз равишда мавжудлигини таъминлаш имкониятларини кўриб чиқиш.
- Баъзи опиоид истеъмоли натижасида касалланган ва даво топишга мотивацияси кучли бўлган беморлар учун ёки опиоид агонистлари билан даволаниш имкони бўлмаган жойларда абстиненция синдромининг олдини олиш учун налтрексон қўллаш масаласини кўриб чиқиш мумкин.

Психологик-ижтимоий терапиянинг узлуксизлиги

Агар терапия, шу жумладан гуруҳ шаклидаги терапия тўхтатилиши керак бўлса, беморларга зарурий парвариш ва ёрдамни тақдим этиш учун масофадан туриб³ (масалан, телефон ёки Интернет орқали)^{4,5} ва ёки индивидуал тарзда алоқа қилиш имкониятини кўриб чиқиш.

Уйсиз одамларга, шу жумладан гиёҳванд моддаларни истеъмол қилиш натижасида касалланган одамларга кўмаклашиш

Имкон даражасида, ижтимоий масофа сақлаш бўйича тавсияларни ёдда тутган ҳолда бошпана билан таъминлаш; имкон даражасида хавфсизлик ва гигиена воситаларини тарқатиш ва ЖССТ тавсия этган асосий профилактика чораларидан фойдаланишни таъминлаш.

Ҳеч қандай ҳолатда одам гиёҳванд моддаларни истеъмол қилганлиги сабабли тиббий хизматдан фойдаланиш ҳуқуқидан маҳрум қилинишига йўл қўйилмаслиги лозим!

Гиёҳванд моддаларни истеъмол қилувчи ва гиёҳванд моддаларни истеъмол қилиш натижасида касалланган шахсларга, дискриминацияга йўл қўйилмаслиги шарти билан, нафас олишни тиклашга ёрдам берувчи, шу жумладан зарур бўлганда интенсив терапиядан фойдаланиш имкониятини таъминлаш. Ҳали даволанишни бошламаган гиёҳванд моддаларни истеъмол қилиш натижасида касалланган одамларни ушбу инқироз даврида даволанишни бошлашга қизиқишлари ортиши мумкинлигини инобатга олиш: имкон қадар тезроқ ёрдам беришга тайёр бўлиш жуда муҳимдир. Шу мақсадда, гиёҳвандликни даволаш марказлари COVID-19 билан боғлиқ бўлган сўровларни ва гиёҳвандликдан даволанишга бўлган талабни кечиктирмасдан бажариш учун алоҳида долзарблилик даражасига кўра рўйхат тузиш хизматларини ташкил қилиши мумкин.

Ҳозирги пандемия сингари инқироз юзага келган оғир бир давр, умуминсоний қадриятларни эсга олиш ва ҳеч кимни, шу жумладан гиёҳванд моддаларни истеъмол қилувчи одамлар ва уларнинг оилаларини ҳам эътибордан четда қолдирмаган ҳолда кучларимизни бир мақсад йўлида бирлаштириш учун яна бир имкониятдир.

Дисклеймер: Ушбу ҳужжат БМТнинг расмий таржимаси эмас

³ https://www.unodc.org/documents/17-01904_Rural_treatment_ebook.pdf

⁴ <https://www.cms.gov/newsroom/fact-sheets/medicare-telemedicine-health-care-provider-fact-sheet>

⁵ https://www.unodc.org/documents/17-01904_Rural_treatment_ebook.pdf

